

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
10.02.2014
RT I, 14.02.2014, 8

Riigilõivuseaduse § 56 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll

Vastu võetud 10.02.2014

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-35-13
Otsuse kuupäev	10. veebruar 2014
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Eerik Kergandberg, Jaak Luik, Ivo Pilving ja Jüri Põld
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 56 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni, ja riigilõivuseaduse § 56 lõigete 1 ja 19 ning lisa 1 kontroll osas, milles tsiviilasjashinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni
Menetluse alus	Harju Maakohtu 26. juuni 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-09-52419
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

1. Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjashinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni.

2. Jätta rahuldamata Harju Maakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks riigilõivuseaduse § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni.

ASJAOLUD, MENETLUSE KÄIK JA MAAKOHTU MÄÄRUS

1. Harju Maakohtu menetluses oli tsiviilasi nr 2-09-52419 Tatjana Pogodina hagi Aleksander Trošini vastu. A. Trošin tasus 31. detsembril 2009 esitatud vastuhagi (kinnistu kaasomandi lõpetamise ja 71 062 krooni 58 senti nõue) hinnalt 901 062 krooni 58 senti riigilõivu 75 000 krooni (4793 eurot 37 senti) sel ajal kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lõike 1 ja lisa 1 alusel. Harju Maakohus jättis vastuhagi tervikunarahuldamata.

2. A. Trošin esitas 12. oktoobril 2010 apellatsioonkaebuse ja tasus selle hinnalt 221 062 krooni 58 senti riigilõivu 22 500 krooni osamaksetena Tallinna Ringkonnakohtu 18. novembri 2010. aasta määruse alusel (TsMS § 181 lõige 3¹). Tallinna Ringkonnakohus rahuldus 17. mail 2011 apellatsioonkaebuse osaliselt, maakohu otsuse muudetud resolutsiooniga lõpetati poolte kaasomand ja kinnistu jäeti A. Trošinile. Vastuhagi 71 062 krooni

58 senti (4541 euro 72 senti) nõudes saadeti uuekslõbivaatamiseks Harju Maakohtule. Ringkonnakohtu otsus jõustus 14. septembril 2011.

3.A. Trošin esitas maakohtus 4541 euro 72senti nõude menetlemisel 20. märtsil 2013 taotluse tunnistadapõhiseadusega vastuolus olevaks vastuhagiavalduse ja apellatsioonkaebuseesitamise ajal kehtinud RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 tasumiselekuulunud riigilõivude osas ning tagastada enamtasutud riigilõiv.

4. Harju Maakohus tegi 4541 euro 72 senti nõude ning kogu tsiviilasja menetluskulude jaotamise kohta otsuse 26. juunil 2013. Samakuupäeva määrusega tunnistas kohus põhiseaduse vastaseks ja jättis kohaldamata 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tulihagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni, ja RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni, tuginedes Riigikohtu riigilõivualasele kohtupraktikale. Maakohusmääras tasumisele kuulunud riigilõivud lähtuvalt enne 1. jaanuari 2009 kehtinud riigilõivumääradest ja muuhulgas tagastas apellatsioonkaebuseesitamisel tasutud riigilõivust 687 eurot 5 senti enamtasutud lõivu.

5. Harju Maakohtu määrus saabus Riigikohtusse 28. juunil 2013.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

6. Riigikoguleiab, et RLS § 56 lõigete 1 ja 19 ning lisa 1 sätted, mis näevad ette kohustuse tasuda vaidlustatud määras lõive, on põhiseadusega vastuolus.

7. A. Trošinleiab, et praeguses asjas tasudatunud riigilõivud olid põhiseaduse vastased.

8. Hagiavalduselt tasutud riigilõivupõhiseadusvastasust kinnitab Riigikohtu praktika. Apellatsioonkaebuselt tasutud riigilõiv 22 500 krooni (1438 eurot 1 sent) on võrdne rohkem kui viiekordse apellatsioonkaebuse esitamise ajal kehtinud miinimumpalgaga ja ületab kaks korda ühe tsiviilasja keskmist arvestuslikku kulu ringkonnakohtus 2010. aastal. Seega ei saa ka seda lõivu pidada vajalikuks meetmeks, tagamaks menetlusosaliste osalemist menetluskulude kandmisel. Apellatsioonkaebuse menetlemise kulud ringkonnakohtus on võimalik katta märkimisväärselt madalama ja seega kohtuspeõrduda soovivaid isikuid vähem koormava riigilõivuga. A. Trošin maksis menetluse jätkumise huvides ära nõutud riigilõivud, samas ei ole ta nõustunud lõivudesuurusega. Sellele viitab mh asjaolu, et ta taotles lõivude tasumiseks menetlusabi ning kohus on menetlusabi korras ka võimaldanud tasuda riigilõive osamaksetena. Isikul on maakohtus õigus nõuda TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõike 4 alusel enamtasutud riigilõivu tagastamist ja põhiseaduse (PS) § 15 lõike 1 alusel kohaldatud riigilõivumäärade põhiseaduspärasuse kontrollimist.

9. T. Pogodina arvates on vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted põhiseaduspärased ja algatatud põhiseaduslikkuse järelevalvemenetlus ei ole lubatav.

10. Riigilõivude eesmärgiks on tagada menetlusökonoomia ja takistada sellel eesmärgil liigsete ja pahatahtlike kaebuste esitamist. Olukorras, kus riigilõivude tasumiseks on võimalik saada menetlusabinii osamaksetena tasumise kui ka osaliselt või täielikult tasumisest vabastamise näol, on vaidlustatud lõivumäärad põhiseaduspärased. A. Trošinitaotlus kontrollida tasutud riigilõivude põhiseaduspärasust on hilineud. Kohtuspeõrdumise piirangu põhiseaduspärasus peaks olema selge enne kohtuasjalahendamata asumist. Pärast vaidluse lõppu võib vaidlustada riigilõivu suuruse põhiseaduspärasuse vaid erandlikel juhtudel, mida praegu ei esine. Riigikohtu üldkoguleidis 2. aprilli 2013. aasta määruses asjas nr 3-2-1-140-12 (punkt 20), et TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõiget 6 tuleb koostöös tõlgendada selliselt, et enam tasutud riigilõivu tagastamist nõudessaab isik tugineda lõivu põhiseadusvastasusele kuni menetluse jõustunud lahendiga lõppemiseni, kui isikul oli võimalus esitada selline taotlus menetluse ajal. Praeguses asjas jõustus kaasomandi lõpetamist puudutanud otsus 14. septembril 2011.

11. Õiguskantsler peab vaidlusaluseid riigilõivuseaduse sätteid nii vastuhagiavalduse kui ka apellatsioonkaebuse osas vastuolus olevaiks PS § 15 lõikega 1, § 24 lõikega 5 ja §-ga 11.

12. Justiitsministri arvates on vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted põhiseaduspärased.

KOHALDAMATA JÄETUD SÄTTED

13. Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 "Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine" lõiked 1 ja 19:

"(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivulähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

(19) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust."

14. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde (RT I 2008, 59, 330 — jõust. 01.01.2009) "Riigilõivu täismäärad avalduse esitamiseest tsiviilkohtumenetluses (kroonides)" (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) väljavõte:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
200 000	[---]
225 000	22 500
[---]	
1 000 000	[---]
1 500 000	75 000

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

15. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkusejärelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2). Asjassepuutuv on säte, mille põhiseadusega vastuolu eeldades peab kohus tegemateistsuguse otsustuse kui selle sätte põhiseaduspärasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

16. Riigikohtu üldkogu leidis 2. aprilli 2013. aasta määruses asjas nr 3-2-1-140-12, et TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõiget 6 tuleb koostoides tõlgendada selliselt, et enamtasutud riigilõivu tagastamist nõudes saab isik lõivu põhiseadusvastasuseletugineda kuni menetluse jõustunud lahendiga lõppemiseni, kui isikul olivõimalus esitada selline taotlus menetluse ajal (viidatud otsuse punktid 20–21).

17. Kolleegiumi hinnangul on praeguses asjas riigilõivumäärade põhiseaduslikkuse kontroll lubatav. Hagihinda arvutades liidetakse ühes hakis sisalduvad nõuded (TsMS § 134 lõige 1). Praeguses asjas maksti riigilõivu vastuhagi hinnalt, mis saadi kaasomandi lõpetamise ja 71 062 krooni 58 sendi nõude liitmisel. Kaasomandi lõpetamisenõudes jõustunud otsusega menetluskuludid ei jaotatud. Enam tasutud riigilõivutagastamise taotlus esitati 71 062 krooni 58 sendi (4541 euro 72 sendi) nõude menetlemise ajal, seega enne tsiviilasjas menetluse jõustunud lahendiga lõppemist.

18. Arvestades Riigikohtu seisukohti riigilõivumäärade põhiseaduslikkuse järelevalve asjades, loeb kolleegium asjassepuutuvateks RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tulihagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni, ja RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni.

19. Hagiavalduselt ja apellatsioonkaebusel riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 ja § 24 lõikes 5 sätestatud põhiõigusi (vrd Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 22.1; 12. aprilli 2011. aasta otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 39).

20. Riigikohus on pidanud tsiviilkohtumenetluses riigilõivude eesmärkideks ja ühtlasi kohtusse pöördumise ning edasikaebedõiguseriive legitiimseteks eesmärkideks menetlusosaliste osavõttu õigusemõistmiskulude kandmisest ehk seda, et toiminguosaline hüvitaks riigi tehtava avalikõigusliku toimingute kulutused kas täielikult või osaliselt (Riigikohtu üldkogu otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 25.5; otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 44), jamenetlusõkonoomiat ehk eesmärki vältida põhjendamatute ja pahatahtlike kaebuste esitamist (üldkogu otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 25.5; otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punktid 44 ja 45).

21. Riigilõivu määr 75 000 krooni, mistuli tasuda hagiavalduse esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni, tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 4. novembri 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-28-13 põhiseaduse vastaseks. Seega on üks praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas vaidlustatud riigilõivuseaduse norm jubatunnistatud põhiseadusvastaseks.

22. Kolleegium tunnistas seetõttu PSJKS § 151 lõike 1 punkti 5 alusel, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis PS § 15 lõikega 1 ja §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni.

23. Teiseks on praeguses põhiseaduslikkusejärelevalve asjas asjassepuutuv riigilõivu määr 22 500 krooni, mis tulistas tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni apellatsioonkaebuselt. Kolleegium leiab, et see määr on põhiseadusega kooskõlas.

24. Riigikohtu üldkogu tunnistas 21. jaanuari 2014. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-17-13 põhiseadusega kooskõlasolevaks praegu vaidlusalusest riigilõivumäärast 22 500 krooni oluliselt suurema määr 35 000 krooni, mida tuli 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 alusel tasuda hagiavalduselt tsiviilasjas hinnaga üle 300 000 krooni kuni 350 000 krooni. Üldkogu leidis, et 35 000 krooni suuruse riigilõivumääraga põhjustatud riive kohtusse pöördumise põhiõigusele on mõõdukas (otsuse punkt 43). Kolleegium lähtub üldkogu sellest seisukohast ja leiab praeguses asjas, et apellatsioonkaebuselt

hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni nõutud riigilõiv 22 500 krooni on menetlusökonoomiaja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärgi tagamisel sobiv, vajalik ja mõeldukas abinõu.

25. Kolleegium mõnab, et riigilõivumäär suurusesõltub põhiõigustesse sekkumise ulatus ja intensiivsus. Samas vähendab edasikaebepõhiõiguse riive intensiivsust ringkonnakohtu määrusega TsMS § 181 lõike 3¹ alusel A. Trošinile menetlusabi korras antud võimalustasuda apellatsioonkaebuselt riigilõiv osamaksetena. Kohus leidis, et kuigimajandusliku seisundi tõttu ei ole alust apellandile menetlusabi anda, takistabtasumisele kuuluva riigilõivu korrigeerimise tasumine kohtuasja asjaolusid arvestades ebamõistlikult tema õigust pöörduda kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks.

26. Asunud seisukohale, et riigilõivu määr 22 500 krooni on põhiseaduspärane, jätab kolleegium PSJKS § 15 lõike 1 punkti 6 alusel rahuldamata Harju Maakohtu taotluse tunnistada põhiseadusegavastuolus olevaks RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) osas, millest siivlasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni.

27. Kolleegium märgib täiendavalt järgmist. Harju Maakohus on 26. juuni 2013. aasta määrusega tagastanud A. Trošinile 687 eurot 5 senti apellatsioonkaebuse esitamisel tasutud riigilõivust. Riigi Tugiteenuste Keskus on määruse täitnud 8. augustil 2013. Põhiseaduspäraneriigilõiv apellatsioonkaebuselt on kolleegiumi otsusel 22 500 krooni (1438 eurot 1 senti). Maakohus on seega alusetult tagastanud 687 eurot 5 senti. TsMS § 179 lõike 2 alusel võib vähem tasutud riigilõivu isikult välja mõista mh asja lahendanud maakohus.

Priit Pikamäe, Eerik Kergandberg, Jaak Luik, Ivo Pilving, Jüri Põld